Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Assistens Kirkegård

Afdeling A:

Monumenter og mennesker

Af Karin Kryger

Københavns Kommune
Stadsingeniørens Direktorat - Kirkegårdsafdelingen
1996

Jeg besøgte fattigkirkegården uden for Nørreport, der hvor alle der er rige på ånd og penge lader sig begrave. Således skrev August Hennings ironisk i 1802 i sin dagbog om sit besøg i København.

Siden kirkegården blev anlagt i 1760 som fattigkirkegård var holdningen til den udenbys begravelsesplads ændret totalt, og fra at være en lidet attraktiv kirkegård, hvor man kun nødtvungent lod sig begrave, var Assistens kirkegård blevet et fashionabelt elysium for byens bedste borgere.

Rundturen starter på kirkegårdens ældste del, afdeling A, ved digteren Peter Fabers (1810-1877) grav [1]. Et dannebrogsflag pryder det postament, hvorpå hans buste, udført af L. Hasselriis, er anbragt. Peter Faber er kendt for sine sange 'Dengang jeg drog af sted' og 'Højt fra træets grønne top'.

Kort derfra er rejst en græsk stele med musen Thalia, udført af H.E. Freund, over komponisten F.D. Kuhlau (1786-1832) [3]. Skønt tysk af fødsel, skrev han musikken til et af de mest nationale teaterstykker vi har, nemlig 'Elverhøj'. Stykket blev skrevet i anledning af prins Frederiks (senere kong Frederik VII) bryllup med Frederik VIs datter Vilhelmine. Ægteskabet holdt ikke, men Kuhlaus menuet fra Elverhøj blev stående.

Billedhuggeren Andreas Weidenhaupt (1738-1805) [2] hviler under en cippus, skabt af hans kollega Nicolai Dajon. Københavnerne kender Weidenhaupts figur 'Agerdyrkningsfliden' og relieffet 'Frigørelsen' på Frihedsstøtten. Weidenhaupt skabte flere gravmæler på Assistens kirkegård.

En knækket søjle, der er rejst over Ulricka Eleonora Timm (1752-1800) [5], står på et postament med en niche med en bikube, flidens symbol. Fru Timm hævdes at have været model til kobbersmedemadammen i Hostrups komedie 'Gengangerne'.

Skaberen af mange af de tidligste gravmæler på Assistens Kirkegård, billedhuggeren Johannes Wiedewelt (1739- 1802) [6] hviler under en cippus skabt af den førnævnte kollega Andreas Weidenhaupt. I gavlen ses en krans af egeløv, borgerdydssymbolet, og på et relief under inskriptionen ses en ugle, symbolet på visdom, og billedhuggerens redskaber. Inskriptionen fortæller 'Hans Kunst / gav Ham Hæder / Hans Hierte Venner'. Til Wiedewelts kendteste arbejder hører gravmælet over Kong Frederik V i Roskilde Domkirke, 'Troskab' og 'Retfærdighed' på Frihedsstøtten samt monumentet for de faldne fædrelandsforsvarere på Holmens kirkegård.

I gangen, lige overfor Wiedewelts gravsted, har man genetableret den imponerende søjle rejst over A. G. Carstens (1712-1795) [4]. Monumentet er udført af Johannes Wiedewelt i 1796 og stod, efter at gravstedet var hjemfaldet, i mange år på pladsen foran Herholdts kapel. Søjlen krones af et kapitæl med Fugl Føniks og en egekrans, og fra kapitælet hænger cypresguirlander. Den latinske inskription, der er forfattet af historikeren P. F. Suhm, fortæller, at tabet af A. G. Carstens begrædes af 'muserne, dyden og fædrelandet'.

'Hædret af Kongen' står der på sarkofagen, der er indsat i muren til minde om general G. W. C. Schmettau (1752- 1823) [7]. Dette udsagn er måske lidt overdrevet. Frederik VI blev faktisk rasende på ham, da han overgav København til englænderne efter det frygtelige bombardement i 1807, og var lige ved at afskedige ham. Sarkofagen med den græske krigerhjelm og sværdet er skabt af G. F. Hetsch. Sarkofagen er inspireret af en antik sarkofag i Rom, den såkaldte Scipios sarkofag.

Næsten ved siden af står en stele med et portræt af fru Sophie Wilhelmine Bornemann (1767-1792) [8]. Fruen var gift med general Johan Cornelius Krieger (1756-1824), som lod hendes portræt udfærdige af Andreas Weidenhaupt. Den lange inskription ender med: 'Wandrer / hvis dig Dyden er hellig / da betræd dette sted med Ærbødighed / og hvis du har elsket / da skienk dette Kierlighedsminde en Taare'. Disse ord blev først sat over Emilie Schimmelmann på Emiliekilde i Klampenborg. Men i slutningen af 1700-tallet tog man ikke litterært tyveri så tungt.

Går man nu tværs over afdeling A kommer man til genremaleren Christen Købkes (1810-1848) grav [9]. Det er et stort familiegravsted med mange ensartede hvide tavler indhegnet af et smukt støbejernsgitter. Christen Købke var en af de populæreste af de såkaldte 'Guldaldermalere', og har skabt mange dejlige malerier med københavnske motiver. I de senere år er han også blevet kendt og værdsat i udlandet.

Internationalt berømt allerede i sin samtid var imidlertid billedhuggeren H. V. Bissen (1798-1868) [10]. Han var slesviger af fødsel, og tyskerne regnede ham for ren overløber og landsforrædder idet han har skabt nogle af vore mest berømte nationale monumenter, nemlig 'Landsoldaten' i Fredericia og 'Istedløven', der oprindelig var opstillet på kirkegården i Flensborg, men nu står bag Tøjhusmuseet i København. Gravmælet udførte Bissen selv da hans hustru Emilie døde i 1850.

Jonan Samuel Augustin (1715-1785) [11], var den første af 'det bedre borgerskab', der lod sig begrave på Assistens Kirkegård. Han havde meget rationelle grunde til dette valg. Han mente ikke, at han med forsæt havde skadet sine medmennesker i levende live, og ved at lade sig begrave tre alen under jorden i læsket kalk på den udenbys kirkegård mente han, at han som død ikke ville gøre sine medborgere nogen skade. Oprindelig blev der rejst et gravmæle udført af Johannes Wiedewelt over ham, men det er desværre forsvundet. I 1935 blev der opsat et nyt monument ved den niche i muren, hvor det første monument var placeret.

Længere fremme er en fornem cippus over veterinæren P. C. Abildgaard (1740-1801) [12]. Relieffet forestiller naturgudinden med murkrone, zodiaktegn og et forbavsende antal bryster. Dette opsigtsvækkende relief har ikke vakt anstød i samtiden, da den alment dannede dengang ikke har været i tvivl om, at fremstillingen henviste til Abildgaards livsgerning som naturforsker. Monumentet er tegnet af broderen, maleren og arkitekten Nicolai Abildgaard.

Tæt ved siden af står en columna rostrata sat over E. V. Stibolt (1742-1796) [13]. En columna rostrata var i romerriget et trofæ, man skabte af skibsstævne fra erobrede skibe. Stibolts livsgerning var dog ikke præget af store militære sejre. Han var fabriksmester på Holmen og skrev en afhandling om 'Skibes Kiølbrækkelighed'. Et vaterpas, en vinkel og en passer hentyder til hans gerning som bygmester. På forsiden ses et relief af en sørgende kvinde ved en urne. Monumentet er muligvis udført af A. Weidenhaupt.

Spadserer vi ned ad gangen overfor, kommer vi til stifteren af Gyldendals forlag, boghandler Søren Gyldendals (1742-1802) gravsted [15]. En grå marmorstele er kronet af en urne og midtpå ses et portrætrelief af Søren Gyldendal. Kunstneren har søgt at give Gyldendal en ædel, klassisk fremtoning, som ikke ganske stemte overens med hans virkelige udseende.

Går man hen mod muren mod Nørrebrogade kommer man til Fritz Jürgensens (1818-1863) grav [19]. Han var hofurmager og blev berømt for sine satiriske tegninger af det københavnske borgerliv. Især huskes han for 'Gyssebogen'. Fritz Jürgensens liv var nu ikke særlig muntert, skuffet som han blev i sine kunstneriske ambitioner, og ensom, idet hans elskede hustru døde tidligt.

Op ad muren til Nørrebrogade finder vi det anseelige epitafium over Morten Wærn (1728-1796) [26] og hans hustru Martha Wærn (1741-1812). Det pragtfulde epitafium er skabt af Johannes Wiedewelt, og har, da det blev opført, fremstået med en langt større polykrom effekt, end det gør i dag, hvor de mange kolorerede marmortyper er falmet. I en niche ses en urne, og relieffet viser 'Vindskibelighed' (d.v.s. flid) med en bikube og 'Årvågenhed' med en trane. Tranen har en sten i den hævede klo, for hvis den falder i søvn, taber den stenen, og vågner derved. Morten Wærns årvågenhed bestod i, at han drev industrispionage i England til gavn for norske glasværker. Englænderne blev sure, og smed ham i fængsel, men han undslap ved den danske konges hjælp og blev rigeligt belønnet. Martha Wærn stiftede Det Wærnske Institut (Mariaforbundet).

Det store Bodenhoffske gravmæle [25] er i virkeligheden to gravmæler. Stelen der er rejst i 1797 til minde om købmanden Andreas Bodenhoff (1763-1796) samt hans forældre og søster, er udført af Johannes Wiedewelt. Forældrene var begravet i Nikolaj kirke, men da kirken brændte i 1795, blev kisterne flyttet til Assistens Kirkegård, og enken efter Bodenhoff junior rejste et fællesmonument. Det er omkring tre meter højt med et relief af dødens genius, der hviler foran et skib. Han har en nedadvendt fakkel i den ene hånd og en mercurstav. To år efter blev den hvide marmorsarkofag, også af Johannes Wiedewelt, sat foran stelen til minde om Andreas Bodenhoffs enke Gertrud Birgitte Rosted (1779-1798). Sarkofagen er dekoreret med akantus og har på låget en blomsterkrans. De to kvindefigurer, der flankerer monumentet, er først sat op i begyndelsen af 1800- tallet. Den ene, med palmeblad, er muligvis 'Den evige Lyksalighed', den anden, med overflødighedshorn, muligvis 'Gavmildheden'. I løbet af 1800-tallet opstod rygtet, at den rige enke var begravet skindød og derefter slået ihjel af gravrøvere. En undersøgelse foretaget i 1953 kunne ikke bekræfte dette.

Ole Dalsgaard (1729-1798) [23] hviler under et stort monument med en knækket søjle på en kube med et relief, der viser 'Gavmildheden'. Afdøde var meget velhavende, og testamenterede sine penge til velgørende formål. Ældre tegninger viser at monumentet har været endnu større, dette til trods for, at afdøde ønskede sig et 'beskedent' monument. Imidlertid var der så mange penge i boet, at bobestyrerne ikke anede, hvad de skulle stille op. De købte gravstedet for evig tid og rejste det store monument mod Dalsgaards ønske. Vi kan nu, selv om der mangler nogle dele, glæde os over Andreas Weidenhaupts arbejde.

Det kan virke forbavsende, at vi faktisk ikke kender den nøjagtige beliggenhed af arkitekten C. F. Harsdorffs (1735-1799) gravsted [24]. Man ved dog i hvilket område af kirkegården, han blev begravet, og i anledning af 250-året for hans fødsel blev der i 1985 opsat en mindetavle tegnet af David Bretton-Meyer.

'Themis fortrolige' står der på urnen, der kroner monumentet over Peter Uldall (1743-1798) [22] og hans hustru. Themis er retfærdighedens gudinde og hun sidder, eller rettere sad, i monumentets niche. Desværre har tidens tand helt ødelagt hende. Peter Uldall var advokat og han huskes som dronning Caroline Mathildes, J. F. Struenses og Enevold Brandts loyale forsvarer. Johannes Wiedewelt skabte det smukke marmormonument i 1797.

En af landets mest forgudede portrætmalere Jens Juel (1745-1802) [21] ligger under en stor buet ligsten udført efter tegning af Andreas Weidenhaupt. På den ene skrå gavlende ses pensler, palet og laurbærgren, på den anden palmeblad og laurbærgren forbundet med en krans. Inskriptionen er ikke den oprindelige, men stammer fra en istandsættelse i 1872.

I væggen overfor Jens Juel sidder et epitafium over den 'gode husholderinde', Marie Schiönning (1755-1797) [20]. Det kan betale sig at tage sig tid til at læse den lange inskription, som fortæller meget om kvindeidealer omkring år 1800. Monumentet er formentlig tegnet af arkitekten Peter Meyn.

Længere fremme sidder endnu et epitafium, til minde om Henriette Erichsen (1752-1790) [18]. Øverst en blomsterkrans, nederst en kande i en niche og et pergament med 'Jean-Jacques Rousseau'. 'Uforglemmelig / ey selv Moder / opfyldte hun / Moderens helligste Pligt / hun opdrog / Hustruer', lyder den kryptiske inskription. Henriette Erichsen fik i sit ægteskab med den senere rigsbankdirektør Joh. Phil. Rosenstand-Goiske (1754-1815) ikke selv børn, men hun havde et institut for unge piger, som hun især underviste i fransk sprog og kultur. Det var de hustruer, hun opdrog. I samme gravsted er historikeren Caspar Paludan-Müller (1805-1882) begravet.

I nabogravstedet [16] står der en morsom kanneleret ægyptiserende søjle, der smalner til forneden, og som er rejst over den folkekære revykunstner og skuespiller Frederik Jensen (1863-1934). Monumentet er udført af en billedhugger, som alle, der giver sig af med at løse kryds og tværs, kender: Elo.

Et af kirkegårdens mest besøgte gravsteder [17] er den verdensberømte filosof Søren Aabye Kierkegaards (1813-1855). Kierkegaards berømmelse skyldes især, at hans filosofiske værker har været inspirationskilde til eksistentialismen, der udgik fra Frankrig i 1940'erne med Jean-Paul Sartre som anfører. Af Kierkegaards skrifter er 'Enten-Eller' fra 1843 og 'Stadier paa Livets Vei' fra 1845 de kendteste. Gravens nuværende anlæg er fra 1877 efter anvisninger fundet blandt Kierkegaards papirer.

Næsten henne ved indgangen til afdeling B står en buet cippus over bibliotekar Georg Nielsen (1710-1797) [14]. På det buede relief ser vi Georg Nielsen i skikkelse af en filosof, der ivrigt studerer. Bag hans stol står en beholder med pergamenter og på hans bord ligger en hammer. Denne hammer hentyder til, at Georg Nielsen var stormester i den danske frimurerorden. Monumentet er skabt af frimurerbroderen Johannes Wiedewelt i 1798.

Navnenes stavemåde følger 3. udgave af Dansk Biografisk Leksikon, 1979-84, med enkelte forskelle fra inskriptionerne på monumenterne.

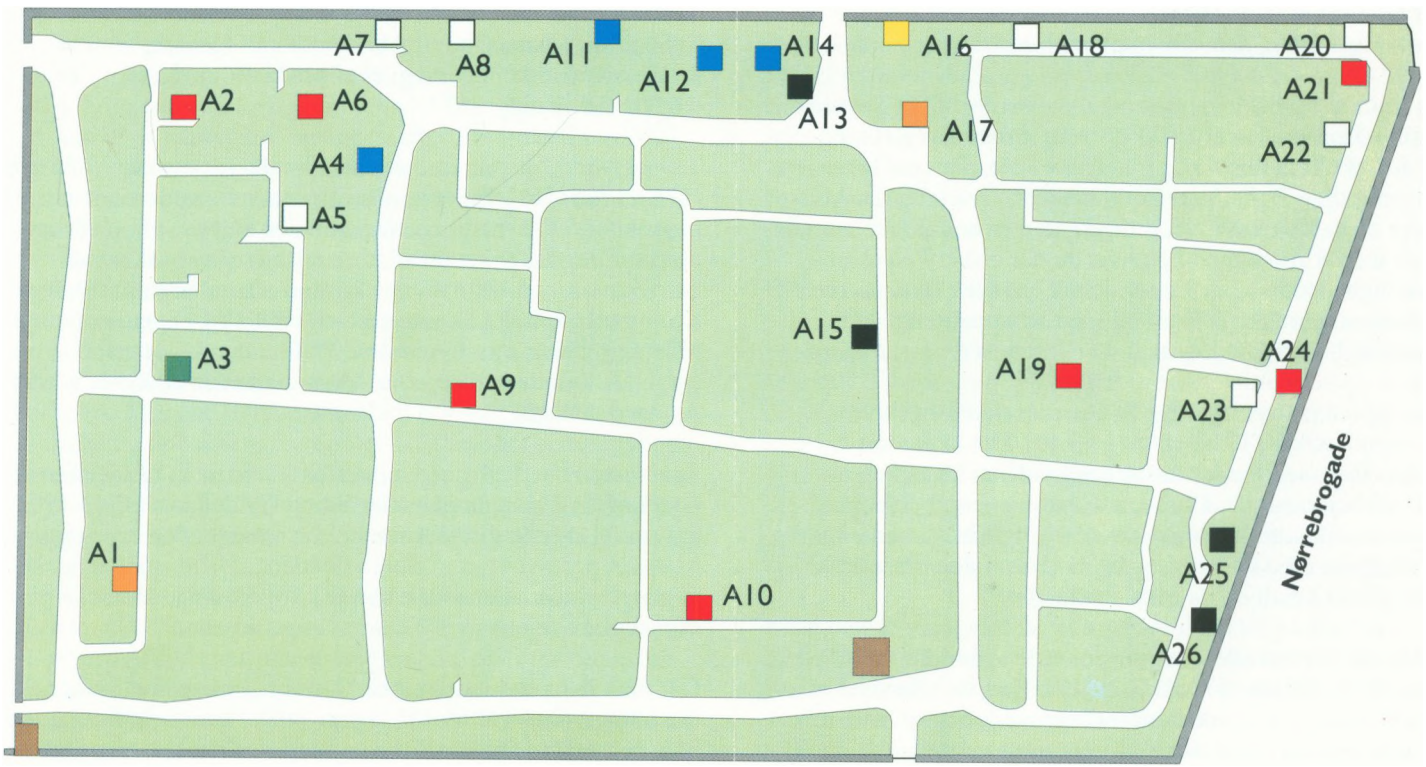

- *Digtere-forfattere-filosoffer*
- *Komponister-musikere*
- *Arkitekter-billedhuggere-malere*
- *Scenekunstnere*
- *Handel-industri*
- *Videnskabsmænd*
- *Interessant monument eller andet*

Foto: Omar Ingerslev Erik Bagger Tryk Aps

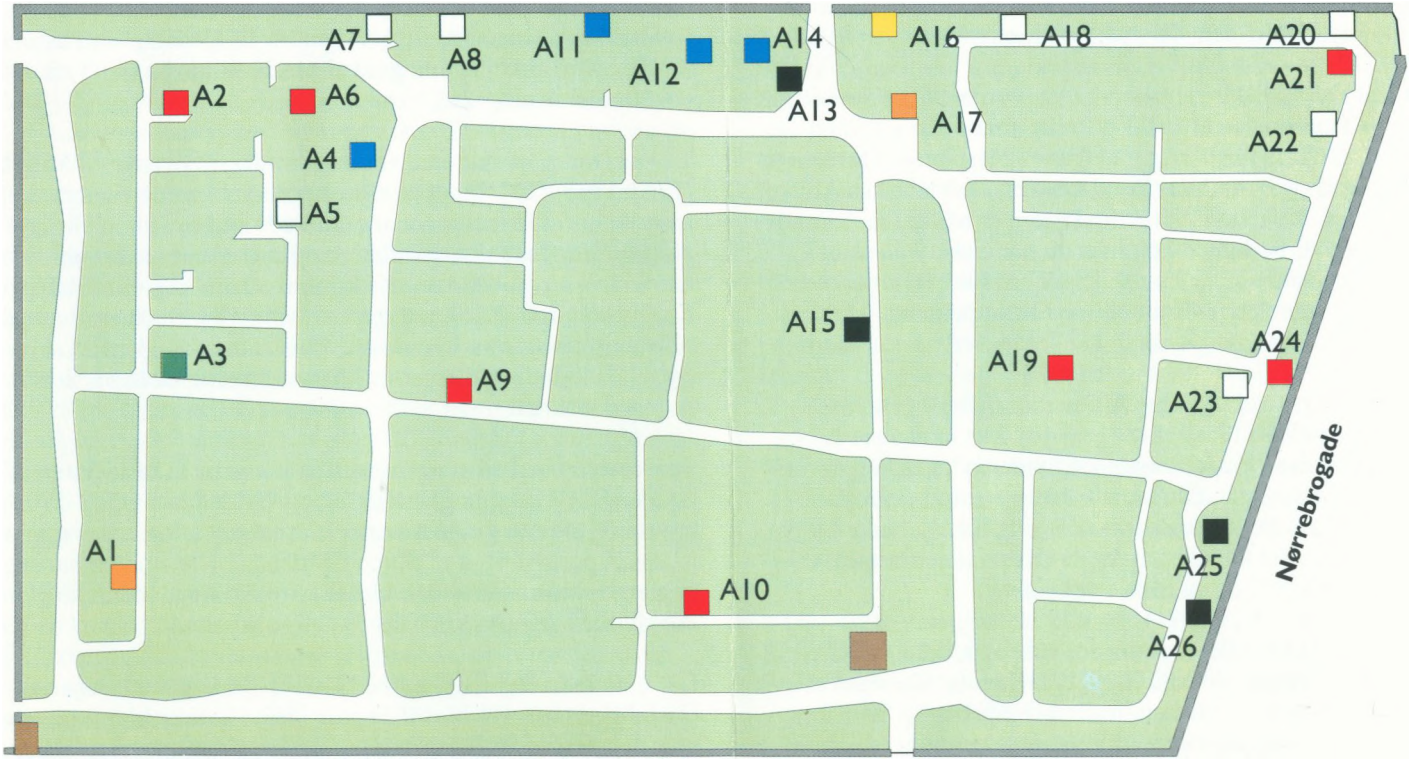

Kapelvej

- *Digtere-forfattere-filosoffer*
- *Komponister-musikere*
- *Arkitekter-billedhuggere-malere*
- *Scenekunstnere*
- *Handel-industri*
- *Videnskabsmænd*
- *Interessant monument eller andet*

Foto: Omar Ingerslev *Erik Bagger Tryk Aps*